

Μυστήριο ξένο και παράδοξο

Η ενανθρώπιση του Θεού και η θέωση του ανθρώπου

ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ

Η σάρκωση του Θεού είναι ξένο και παράδοξο μυστήριο, δηλαδή γεγονός απρόσιτο και ακατανόητο για τον σύγχρονο άνθρωπο που ζει στον φρενήρη πολιτισμό της κατανάλωσης, της τεχνολογίας και της αέναης ευφορίας ή της έλλειψης και του περιορισμού της. Το νόημα του μυστηρίου των Χριστουγέννων ολοένα και περισσότερο αποσιλώνεται σε συμβατική επέτειο του ημερολογίου που προσαρμόζεται και αποζητά την όποια συναισθηματική απόδραση στις εκκοσμικευμένες αργίες του χριστιανικού εορτολογίου. Δεν είναι γιορτή του κόσμου, του ανθρώπου και της ιστορίας που βιώνεται ως προσωπικό γεγονός ζωής στη σύναξη της εκκλησιαστικής κοινότητας.

Ποιο μήνυμα κομίζει, άραγε, η γέννηση του Χριστού στον άνθρωπο που αναζητά στον γιορταστικό διάκοσμο των μεγαλουπόλεων, της εμπορικής εκμετάλλευσης και της γραφικής θρησκευτικότητας ένα ακόμη παυσίπονο στην υπαρκτική αλλοτρίωση και τη μοναξιά του μέσα στο πλήθος; Ας μην ξεχνούμε πως στις μέρες αυτές, πίσω από τους φωταγωγημένους δρόμους, τις φανταχτερές βιτρίνες, τα τηλεοπτικά σόου και τα ρεβεγιόν, τους ρηχούς τρόπους των κοσμικών ή θρησκευτικών εκδηλώσεων μας, παραμονεύουν η απογοήτευση και η ματαιώση των ποικίλων προσδοκιών μας από τη ζωή, αλλά και αυτή η υπαρξιακή μοναξιά, έστω κι αν συνωστίζεται κανείς σε χώρους μαζικής διασκέδασης. Μια αδιόρατη θλίψη και αμηχανία πίσω από τον φωτεινό διάκοσμο συνοδεύει παράξενα τις καλές μέρες των Χριστουγέννων. Είναι τα εκκοσμικευμένα Χριστούγεννα της ύστερης νεωτερικότητάς μας. *«Μέσα στους στολισμένους και φωταγωγημένους για τα Χριστούγεννα δρόμους μας κυκλοφορεί μυστικά αλλά και ανατριχιαστικά, η παγωνιά του θανάτου του Θεού. Γιορτάζουμε Χριστούγεννα χωρίς Θεό· ο Θεός έχει απομείνει απρόσιτο, νοερό αντικείμενο της σκέψης».*

Το γεγονός της Γέννησης του Χριστού έγινε για τους περισσότερους μια απλή, σχεδόν μυθική ή λαογραφική δοξασία, εγκλωβίσθηκε στις παρωπίδες της ηθικής χρησιμοθηρίας, της αφηρημένης ιδεολογίας και του συναισθηματισμού. Αλλά και η λογικοκρατούμενη θεολογία, κυρίως στη Δύση, μετέβαλε τον Θεό που ενανθρώπησε σε νεκρό αντικείμενο της σκέψης. Ο Θεός έγινε η υπέρτατη κορυφή της πυραμίδας των όντων. Η θεολογία των εννοιών και των αντικειμενοποιήσεων εξόρισε τελικά τον Θεό από τη ζωή των ανθρώπων στους ουρανούς. Τούτο ίσως εξηγεί γιατί βολεύομαστε στον γιορταστικό και συναισθηματικό διάκοσμο των Χριστουγέννων, είτε με τον γλυκύτατο και ρομαντικό Ιησού που δίδαξε μια ανυπέρβλητη ηθική, είτε με μια αστικοποιημένη θρησκεία που εξηγεί τα πάντα στο επίπεδο μιας αναγκαστικής λογικότητας. Δεν πρόκειται όμως για τη γνώση και εμπειρία του Θεού όπως αποκαλύπτεται στο μυστήριο της ενανθρώπισης. Η θεολογία των λογικών αποδείξεων, αλλά και η ευσέβεια του θρησκευτικού ηθικισμού, εμφανίζουν έναν

Χριστό άσαρκο και άσχετο με την υπαρκτική περιπέτεια του ανθρώπου. Η αλήθεια για τον Θεό που δεν συνδέεται με τη ζωή και τον θάνατο του ανθρώπου είναι μια αλήθεια άχρηστη που νεκρώνει αντί να ζωοποιεί. Γύρω μας, ανάμεσα μας, στον κενό υπαρκτικού νοήματος λαμπερό διάκοσμο της γιορτής αναδύεται η απουσία του Θεού. Η απώθηση της αλήθειας της ενανθρωπήσεως του Θεού, η αντικατάστασή της με τη συναισθηματική ψευδαίσθηση και τον κενό διάκοσμο, αποκαλύπτει την υπαρξιακή μας ένδεια· οι στιλπνές επιφάνειες της καταναλωτικής ευημερίας φανερώνουν την έλλειψη νοήματος, τον πολιτισμού του μηδενός.

Σε μια τέτοια προοπτική είναι ανάγκη να επανεύρουμε με σημερινούς όρους και τρόπους το μυστήριο του ενανθρωπήσαντος Θεού, για να ζήσει ο κόσμος και ο άνθρωπος. Χρέος της ορθόδοξης θεολογίας σήμερα δεν είναι σαφώς η υφολογική άσκηση στη βυζαντινή ρητορική ούτε η τυπική επανάληψη του εύρυθμου άλλωστε πατερικού λόγου αλλά κυρίως και κατεξοχήν η ζωτική επανερμηνεία των δογμάτων της Εκκλησίας, ώστε να φωτισθούν οι καίριες υπαρξιακές επιπτώσεις τους για τη ζωή του ανθρώπου και του κόσμου. *«Ο λόγος της θεολογίας πρέπει να αγγίζει τις υπαρξιακές χορδές του ανθρώπου και να προβάλλει διαρκώς την Εκκλησία ως τρόπο υπάρξεως και λυτρωμού από το θάνατο και τη φθορά».* (Μητροπολίτης Περγάμου, Ιωάννης Ζηζιούλας)

Τα όσα ακολουθούν δεν είναι παρά μια ελάχιστη ερμηνευτική απόπειρα να προσεγγίσουμε το άρρητο μυστήριο της ενανθρώπισης του Θεού, να ιχνηλατήσουμε θεολογικά το δόγμα και την εμπειρία της Εκκλησίας για το ξένο και παράδοξο Μυστήριο.

Η ενανθρώπιση αποκαλύπτει το μυστήριο του προσώπου και πρωταρχικά του προσωπικού Θεού. Είναι η χαρά της υπαρκτικής ελευθερίας. Ο άναρχος, άκτιστος και αχώρητος Θεός δεν δεσμεύεται από τη θεϊκή του φύση, αλλά ελεύθερα και από αγάπη αναλαμβάνει στην υπόστασή του την κτιστή φύση του ανθρώπου. Το μυστήριο της ένσαρκης επιδημίας του Λόγου είναι το προαιώνιο μυστικό της δημιουργίας και ερμηνεύει ακριβώς την εξ αρχής ιδιαίτερη σχέση του Χριστού με τον άνθρωπο και την κτίση ολόκληρη.

Η ενανθρώπιση φανερώνει το μυστήριο του προσώπου και πρωταρχικά του προσωπικού τρόπου υπάρξεως του Τριαδικού Θεού. Είναι η χαρά της υπαρκτικής ελευθερίας και της διαπροσωπικής αγάπης. Η αποκάλυψη αυτή ως ένσαρκτη πλέον σχέση με τον Θεό εγκαινιάζει έναν εντελώς νέο τρόπο κοινωνίας μεταξύ κτιστού και ακτίστου. Η αιτιώδης αρχή των όντων είναι ο άναρχος και άκτιστος Θεός που συνιστά το Είναι του ως τριαδική κοινωνία προσώπων ελεύθερα και αγαπητικά, δίχως να δεσμεύεται από κάποια αναγκαιότητα ή προκαθορισμό είτε του προσώπου είτε της ουσίας του. Δημιουργεί τον κόσμο και τον άνθρωπο εκ του μη όντος και τον καλεί σε κοινωνία ζωής μαζί του. Αυτή η διαλεκτική μεταξύ κτιστού και ακτίστου προσδιορίζεται από την ελευθερία του Θεού να υπάρχει και να κοινωνεί τη ζωή και ενέργειά του και πέραν της ουσίας του. Αλλά η δημιουργία, κυβέρνηση και τελείωση της κτίσεως και των όντων, ως οικονομία Θεού, αποκορυφώνεται και πλήρως πραγματοποιείται με την είσοδο *«έν πρόσωπω»* του ίδιου του Θεού Λόγου στην ιστορία και στα φυσικά δεδομένα της κτιστής και έκπτωτης από τη θεϊκή ζωή ανθρωπότητας. Ο Υιός από καταβολής κόσμου επρόκειτο να ενεργοποιήσει αυτοπροσώπως *«τό σεσιγημένον καί άγνωστον τής οικονομίας μυστήριον... τό χρόνις αιώνιους σεσιγημένον μυστήριον... τό μυστήριον τό κεκρυμμένον από τών αιώνων καί τών*

γενεῶν», αναλαμβάνοντας να φέρει σε πέρας τη μεγάλη και προαιώνια ευδοκία - θέληση του Θεού και Πατρός για τη σωτηρία της κτίσεως και της θεώσεως του ανθρώπου.

Η *ευδοκία* του Πατρός, λοιπόν, δεν είναι η θέληση Του για τη σωτηρία απλώς, αλλά για τη σωτηρία που πραγματοποιείται στο πρόσωπο του Υιού Του ως ένωση κτιστού και ακτίστου. Η ευδοκία αυτή μας εισάγει ήδη στο μυστήριο της ελευθερίας του Τριαδικού Θεού. Ο Υιός ασκώντας την άκτιστη ελευθερία του ως πρόσωπο μπορεί να ενανθρωπήσει. Να αποδεχθεί την ένωση και να υποστασιάσει στο πρόσωπό του την κτιστή φύση, να υπάρξει με τον τρόπο του κτιστού. Στον Χριστό, ο άκτιστος Θεός υπάρχει με τον τρόπο του κτιστού και ο κτιστός άνθρωπος με τον τρόπο του ακτίστου. Στον Χριστό συναντώνται και διαλέγονται ασυγχύτως η άκτιστη ελευθερία του Τριαδικού Θεού και η κτιστή ελευθερία του ανθρώπου. Δίχως τη συνύπαρξη και των δύο ελευθεριών, είτε η ανθρωπότητα αφανίζεται από τη θεϊκή φύση, είτε η θεότητα υποτάσσεται στη νομοτέλεια της κτιστής ύπαρξης. Η ανθρώπινη ελευθερία δεν λειτουργεί μηχανικά και κατ' ανάγκην, αλλά συμμετέχει θετικά και εκφράζεται πλήρως με τη θεϊκή ελευθερία δια του μοναδικού προσώπου του Θεανθρώπου. Η ελευθερία του σαρκωμένου Λόγου είναι τέτοια, ώστε να πάσχει παρά τη θεία φύση του, διότι ελεύθερα και από αγάπη δέχεται να υποφέρει τα ανθρώπινα, ενώ είναι Θεός, «πάσχει ως θνητός», την άκρα ταπείνωση και συγκατάβασή του, «μέχρι σταυροῦ καὶ θανάτου». Οι πλέον οδυνηρές καταστάσεις της ενανθρωπήσεως, το πάθος και η φθορά βιώνονται πραγματικά και ελεύθερα από την ανθρωπότητα του Χριστού και όχι φαινομενικά ή κάτω από τη βία μιας φυσικής αναγκαιότητας.

Η πατερική σκέψη δικαίως έχει αναγάγει την ελευθερία ως το κλειδί για τη θεώρηση των σχέσεων Θεού, κόσμου και ανθρώπου. Πλασθήκαμε ως ελεύθερα πρόσωπα, ώστε να μπορούμε να αρνηθούμε ακόμη και τη σχέση μας με τον Θεό. Ο Θεός ως παντοδύναμος δεν καταργεί την ελευθερία μας αλλά περιμένει την ελεύθερη και θετική ανταπόκριση του ανθρώπου. Όλη η ιστορία της Παλαιάς Διαθήκης είναι σταδιακή πορεία προς τον ερχόμενο Μεσσία. Το γεγονός του Χριστού δεν συμβαίνει ξαφνικά και αυθαίρετα αλλά προετοιμάζεται και προϊστορείται με τη δράση του Τριαδικού Θεού στην κτίση και την ιστορία. Έπρεπε όμως να καταλήξει στο πρόσωπο εκείνο που ελεύθερα θα συνεργαζόταν με τον Θεό για την πραγμάτωση του προαιώνιου σχεδίου του για την ενανθρώπιση. Η Θεοτόκος, η πολυπόθητη κατάληξη των Δικαίων της Παλαιάς Διαθήκης, δεν υπήρξε απλώς ένα φυσικό όργανο της ενσάρκωσης. Η προσωπικότητα και ο ρόλος της είναι αχώριστος από το σωτηριώδες έργο του Υιού και Θεού της. Η ενσάρκωση του Λόγου επικυρώνεται ελεύθερα από τη θέληση και πίστη της Παναγίας. Η Θεοτόκος ανταποκρίνεται στη θεία κλήση εξ ονόματος ολόκληρου του ανθρωπίνου γένους. Δεν πρόκειται, λοιπόν, για κάποιο τυχαίο γεγονός που εξαρτιόταν από την προαίρεση και το δίλημμα ενός μεμονωμένου και ανεξάρτητου ατόμου αλλά για την απάντηση της κατ' εικόνα Θεού πλασμένης ελευθερίας της ανθρώπινης φύσης. Στο πρόσωπο της Θεοτόκου πραγματώνονται οι άπειρες δυνατότητες της ανθρώπινης φύσης. Ο Θεός περιχωρείται και σαρκώνεται από τον άνθρωπο. Η κατάφαση της Παρθένου Μαρίας αποτελεί πλήρη και γνωσμένη πράξη ελευθερίας στην άκτιστη ελευθερία της κένωσης του Λόγου, την απάντηση και προσφορά της ανθρωπότητας, το μερίδιο της ανθρώπινης συνεργίας. Ο όρος της ελεύθερης αυτής διαδικασίας εκπληρώνεται στο πρόσωπο της Παρθένου Μαρίας και σημαδεύει το γεγονός

της ενσαρκώσεως, αναδεικνύοντας τον ενανθρωπήσαντα ελεύθερη και προσωπική ύπαρξη που προέρχεται και από την ελεύθερη συγκατάθεση και συνεργία της ανθρώπινης φύσεως.

Κατά τη ρωμαλέα σκέψη των Ελλήνων Πατέρων της Εκκλησίας, ο Θεός αν και μπορούσε ως παντοδύναμος με πολλούς τρόπους να λυτρώσει τον άνθρωπο από τη φθορά και τον θάνατο, λόγω ακριβώς της ελευθερίας, προτίμησε τον τρόπο της ενανθρωπήσεως.

Ο πρώτος άνθρωπος περιλαμβάνοντας ολόκληρη τη δημιουργία στη φύση του ως άλλος *μικρόκοσμος*, ελεύθερα με τη θέλησή του παραδόθηκε στη νέκρωση της ζωής, γεγονός που σήμανε την εγκατάλειψη και τον χωρισμό του από τον Θεό. Η στέρηση της ελεύθερης και αληθινής ζωής του ανθρώπου εγκλώβισε και την αισθητή κτίση ολόκληρη στην έσχατη απειλή. Το πρόβλημα της φθοράς δεν αφορά απλώς στην ηθική συμπεριφορά, στην παρακοή των πρωτοπλάστων, για την οποία ούτως ή άλλως μετενόησαν πικρά. Ο θάνατος προσβάλλει πλέον, όχι μόνο τη βούληση, αλλά ολόκληρη τη φύση του κτιστού και μεταδίδεται κληρονομικά ως ανιάτη αρρώστια. Κανείς απόγονος του Αδάμ δεν μπόρεσε να σπάσει τον κύκλο αυτό της φθοράς. Ωστόσο, η αιχμάλωτη στον έσχατο κίνδυνο της ανυπαρξίας ανθρωπότητα χρειάζεται βοήθεια και σωτηρία που να προέρχεται εκτός της ανθρωπότητας συνάμα όμως κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί να την οικειοποιηθεί. Μοναδική ύπαρξη πέρα και πάνω από τον θάνατο και την τρεπτότητα ο άκτιστος Θεός προσέρχεται φιλόανθρωπα ο ίδιος αρωγός στο αδιέξοδο αυτό της κτιστής ύπαρξης. Η ενανθρώπιση, όμως, δεν γίνεται με τους όρους της φθαρτής φύσης που εκτρέφει μόνο τη φθορά και τον θάνατο. Η θεϊκή επέμβαση πραγματοποιείται εν πλήρει ελευθερία, δεν εξουθενώνει μειώνοντας ή και συντρίβοντας με την άκτιστη παρουσία της την ελευθερία και ακεραιότητα του ανθρώπου.

Η ιδέα ενός Θεού τρομοκράτη που καταδυναστεύει την όποια ελευθερία του ανθρώπου έχει βαθιές θεολογικές ρίζες στη δικανική μεσαιωνική θεολογία της Δύσης διαμορφώνοντας μια νοοτροπία, έναν πολιτισμό και ένα ολόκληρο συλλογικό υποσυνείδητο. Η θεολογία της κόλασης, η ποιμαντική του φόβου και της Ιεράς Εξέτασης δεν είναι άμοιρη ευθυνών με την γένεση της αθεΐας στη Δύση. Στο ερώτημα «*Cur deus homo?*» -Γιατί ο Θεός έγινε άνθρωπος;- η δυτική σχολαστική θεολογία περιόρισε την ενανθρώπιση του Χριστού στα δικανικά της σχήματα. Ο Θεός Πατέρας προσεβλήθη από την παρακοή του ανθρώπου. Η οργισμένη θεϊκή δικαιοσύνη επιζητεί εκδίκηση και επανόρθωση. Μόνο η ενανθρώπιση του Υιού του και η θυσία του πάνω στον Σταυρό μπορεί να ικανοποιήσει την πληγωμένη δικαιοσύνη του. Ο Θεός εμφανίζεται σαδιστής πατέρας και η λύτρωση ως νομική - ποινική πράξη.

Σε ένα κλίμα εντελώς διαφορετικό από τα δικανικά και ψυχολογικά σχήματα του δυτικού Μεσαίωνα περί πτώσεως και σωτηρίας ως ικανοποίησης της οργισμένης θεϊκής δικαιοσύνης, η θεολογία των Ελλήνων Πατέρων αναγνωρίζει στη δικαιοσύνη του Θεού την έκφραση της άπειρης και ανιδιοτελούς αγάπης κατά την ενανθρώπιση, τον μανικό έρωτα του Νυμφίου Χριστού. «...Τίνι γάρ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν αἷμα, καὶ περὶ τίνος ἐχέθη, τὸ μέγα καὶ περιβόητον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀρχιερέως, καὶ θύματος;... Εἰ μὲν τῷ πονηρῷ, φεῦ τῆς ὕβρεως... εἰ δὲ τῷ Πατρὶ... τίς ὁ λόγος, Μονογενοῦς αἷμα τέρπειν Πατέρα, ὃς οὐδὲ τὸν Ἰσαὰκ ἐδέξατο παρὰ τοῦ πατρὸς προσφερόμενον, ἀλλ' ἀντηλλάξατο τὴν θυσίαν, κριὸν ἀντιδοῦς τοῦ

λογικοῦ θύματος; Ἦ δῆλον, ὅτι λαμβάνει μὲν ὁ Πατήρ, οὐκ αἰτήσας, οὐδὲ δεηθεὶς, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὸ χρῆναι ἁγιασθῆναι τῷ ἄνθρωπινῳ τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον· ἵν' αὐτὸς ἡμᾶς ἐξέλθῃται, τοῦ τυράννου βία κρατήσας, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπαναγάγῃ διὰ τοῦ Υἱοῦ μεσιτεύσαντος, καὶ εἰς τιμὴν τοῦ Πατρὸς τοῦτο οἰκονομήσαντος, ᾧ τὰ πάντα παραχωρῶν φαίνεται. Τὰ μὲν δὴ Χριστοῦ τοιαῦτα, καὶ τὰ πλείω σιγῇ σεβέσθω...»

Ελεύθερα ο Θεός και από αγάπη καλεῖ τον ἄνθρωπο ν' ανταποκριθεῖ και αυτός ελεύθερα στο γεγονός της σωτηρίας. Δεν εἶναι ἕνας τύραννος κλεισμένος στη μοναξιά του αλλά πλήρωμα κοινωνίας και ζωής, που θυσιάζεται εκούσια. Γίνεται ἄνθρωπος για να υπάρχει ο ἄνθρωπος με τον τρόπο του ακτίστου Θεοῦ.

Ωστόσο, η υπέρβαση του θανάτου θα πρέπει να προέλθει κατά κάποιον τρόπο ὄχι ἐξωθεν αλλά μέσα από την ἴδια την ανθρώπινη φύση που εθελούσια τον υπέστη. Συνάμα, ὅμως, η ανθρώπινη ὑπαρξη από την οποία θα γίνει η υπέρβαση του θανάτου δεν πρέπει να εἶναι μια μεμονωμένη ανθρώπινη φύση (ιδιαιτέρη υπόσταση), αλλά να αφορά κατά κάποιον τρόπο σε ὅλη την ανθρωπότητα. Χρειάζονταν, λοιπόν, ἕνας νέος ἄνθρωπος (καινός Αδάμ) που να διαθέτει τέτοια υπόσταση, ὡστε και να αποτελεί τον προσωπικό φορέα της θείας παρέμβασης και να σχετίζεται και να ενσωματώνει κατά κάποιον τρόπο στην ὑπαρξή του ὅλες τις ανθρώπινες υποστάσεις, υπερβαίνοντας τις ποικίλες διαιρέσεις της κτιστής φύσης.

Εξάλλου, επειδή η ανθρώπινη φύση προσεβλήθη θανάσιμα και στο σώμα και στην ψυχή, η ὑπαρξη στην οποία θα πραγματοποιηθεῖ η σωτηρία επέμβαση θα πρέπει να εἶναι πλήρης και ἀκέραιη και κατά το σώμα και κατά την ψυχή.

Η περάμβαση λοιπόν του Θεοῦ και η ανακαίνιση του γένους των ανθρώπων, θα πρέπει να λάβει χώρα οπωσδήποτε «ἐν ἄνθρώπῳ». Επειδή ὅμως, πάνδημο το γένος του Αδάμ κληρονομεί και μεταδίδει τη νέκρωση κατά τη φυσική του διαδοχή, ἔπρεπε να ὑπάρξει μια καινούργια ανθρώπινη ὑπαρξη αποδεδεσμευμένη από την αμαρτία, ὡστε να μπορέσει και να δεχθεῖ την παρουσία του ἀκτίστου Θεοῦ και να αποτελέσει πηγή και φορέα ανεξάντλητης ζωής για ολόκληρη τη φθειρόμενη κτίση, ἀκόμη και για εκείνους που ἤδη αιχμαλωτίστηκαν από τον θάνατο.

Η γέννηση και σύσταση του ἑνσαρκου λόγου ως ἀποτέλεσμα ελευθερίας, ἔπρεπε ἐξάπαντος να μην εμπλακεί στις βιολογικές συνθήκες της γέννησης των κτιστῶν ὄντων, τα οποία, μετά την υπαρκτική ἀστοχία των πρωτοπλάστων φέρουν ἐξαρχῆς τη σφραγίδα της αναγκαιότητας και της φθοράς του θανάτου. Ἐνῶ η ἐνανθρώπιση ἔπρεπε να ἦταν πραγματική και ὄχι φαινομενική ἔνωση κτιστοῦ και ἀκτίστου, παράλληλα ὅμως, για να εἶναι δυνατή μια τέτοια ἔνωση, χρειαζόταν η υπέρβαση και στάση των φυσικῶν νόμων, που προκαθορίζουν και κινούν τον βιολογικό κύκλο της ανθρώπινης ζωής. Τούτο κατορθώνεται με την παρθενική σύλληψη και γέννηση του Χριστοῦ κατά την οποία το Ἅγιο Πνεῦμα, το Πνεῦμα της ελευθερίας, ἀπεγκλωβίζει την ανθρωπότητα και δι' αὐτῆς ολόκληρη την κτίση από τον θανάσιμο ἐγκεντρισμό της στη νεκρούμενη ζωή. Η ανθρωπότητα που προσλαμβάνει ο Υἱός του Θεοῦ εἶναι η προ της πτώσεως ανθρώπινη φύση ἀγνωστη αμαρτίας. Ἄν και ἀναμάρτητη η ανθρωπότητα του νέου Αδάμ εθελούσια θα δεχθεῖ να υποφέρει τις συνέπειες της πτώσεως του παλαιού Αδάμ για να τις ξεπεράσει.

Μια τέτοια σωστική ενέργεια μέσα στην ίδια τη φύση και τη λειτουργία της ανθρωπότητας, ούτε άγγελος, ούτε οποιοσδήποτε των ανθρώπων ήταν δυνατόν να κατορθώσει παρά μόνον ο *«συλληφθείς και σαρκωθείς εν μήτρα Παρθένου και μείνας αναλλοιώτως Θεός»*.

Στην προοπτική της κατ' εικόνα και ομοίωσιν Θεού πλάσεως του ανθρώπου, σύσσωμη η πατερική παράδοση διείδε δυναμικά την αρχετυπική σχέση του Λόγου του Θεού με την ανθρώπινη ύπαρξη. Με αυτές τις ανθρωπολογικές προϋποθέσεις η θεολογία των Πατέρων εύλογα διέκρινε γιατί ο Υιός -και όχι ο Πατήρ ή το Πνεύμα- ενανθρώπησε. Ο Λόγος του Πατρός, αυτός ενήργησε *«κατ' οικείαν εικόνα»* την πλάση του ανθρώπου. Γι' αυτό και ο ίδιος αυτοουργεί προσωπικά το μέγα μυστήριο της ανακαίνισης και της ανάκλησης στην όντως ζωή. Η παράδοξη αυτή παρέμβαση του Υιού περιλαμβανόταν κατά κάποιο τρόπο στη θετική εξέλιξη της πορείας των πρωτοπλάστων ως σταδιακής ένωσης κτιστού και ακτίστου.

Στο γεγονός της ενανθρώπισης φωτίζεται, λοιπόν, η προοπτική της εικονικής σχέσεως μεταξύ της θείας και της ανθρώπινης ύπαρξης. Το ότι η ανθρώπινη φύση στην ψυχοσωματική της ενότητα έχει τη δυνατότητα να συνέλθει σε μια υπόσταση με τη φύση της θεότητας, αποκαλύπτει την εξ αρχής χριστολογική λειτουργία και διέλευση της πλάσης του ανθρώπου *«κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν»* του Θεού Λόγου. Εξάλλου, η ίδια η αμαρτία δεν αρμόζει στην ανθρώπινη φύση. Παράλληλα, καταφαίνεται ότι το σώμα καθ' αυτό δεν αποτελεί αιτία θνητότητας. Ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατό να εντοπίζεται μονοσήμαντα στην υλική σύσταση του σώματος, το βασικότερο ανθρωπολογικό πρόβλημα της τρεπτότητας. Αντίθετα, η οντολογική έλλειψη της αθανασίας αφορά σε όλα τα κτιστά όντα, αισθητά και νοητά. Επιπλέον, η δυνατότητα θεώσεως και του ανθρώπινου σώματος διανοίγει τη δυναμική προοπτική όλων των αισθητών όντων στο πρόσωπο του ενανθρωπήσαντος Υιού.

Η ορθόδοξη θεολογία δεν συνδέει το γεγονός της ενανθρώπισης αναγκαστικά με το προπατορικό αμάρτημα ούτε εγκλωβίζεται στο σχήμα πτώση - απολύτρωση. Γι' αυτό ακριβώς και η ενανθρώπιση δεν είναι απλώς η απεμπλοκή από την πτώση αλλά η πραγμάτωση του αρχικού σκοπού της ένωσης κτιστού και ακτίστου. Η *«αρχέγονη»* εκείνη χριστολογία, δίχως να αλλάζει προσανατολισμό, μετατρέπεται τώρα λαμβάνοντας υπ' όψιν το τραγικό δεδομένο της πτώσης και της φθοράς του ανθρώπινου γένους. Γι' αυτό ακριβώς το μυστήριο της ένσαρκης οικονομίας είναι προαιώνια και άκτιστη βουλή - ευδοκία του Θεού.

Συνεπώς, η ενανθρώπιση είναι ο απόλυτος και πρωταρχικός σκοπός του Θεού, ήδη από την πράξη της δημιουργίας. Τα ανθρώπινο γένος *«και πρό τοῦ θανάτου θνητόν ὡς ἐκ ρίζης τοιαύτης»* είχε ανάγκη ολοκληρώσεως και ενώσεως με το αρχέτυπο.

Η ενανθρώπιση δεν είναι απλώς η γέννηση του Χριστού ως μια αυτόνομη και ξεχωριστή πράξη του Θεού αλλά συμπεριλαμβάνει, καθώς ήδη τονίσαμε, και όλα τα γεγονότα της επίγειας οικονομίας του Χριστού. Η βάπτισμα, η διδασκαλία, τα θαύματα, το πάθος και η ανάσταση του Χριστού συμπεριλαμβάνονται οργανικά στο μυστήριο της ενσάρκωσης. Η ολοκλήρωση του έργου του Χριστού και η σωτήρια μετάδοσή του, πραγματοποιείται με την έλευση του Αγίου Πνεύματος στην Πεντηκοστή, όταν πλέον ο Χριστός καθίσταται

συλλογικό Πρόσωπο που ενσωματώνει και περιλαμβάνει διαρκώς την κτίση και την ανθρωπότητα στην ενότητα του Σώματός του, δηλαδή της Εκκλησίας.

Το ορθόδοξο ήθος της Εκκλησίας βιώνει τα γεγονότα του Χριστού όχι ως επετείους του παρελθόντος χρόνου, αλλά ως εορτές στο εκάστοτε παρόν της εκκλησιαστικής σύναξης. Τούτο συμβαίνει γιατί ακριβώς η ενανθρώπιση μέσα στον χρόνο συνιστά μια παρεμβατική τομή στην ιστορία. Ο άκτιστος και άχρονος Θεός εισέρχεται στη χρονικότητα του κτιστού κόσμου, απελευθερώνοντάς τον από την προοδευτική διαδικασία της μεταβολής και ανακύκλωσής του, που προσμετρά τη φθορά και τον αφανισμό των όντων. Το γεγονός του Χριστού αναιρεί την αποσπασματικότητα και αντικειμενικότητα του χρόνου, γιατί εισάγει στην Ιστορία τον παράγοντα της σχέσης του κτιστού με το άκτιστο, δηλαδή την ελευθερία του προσώπου ως αδιάστατης σχέσης στο δίχως όρια παρόν της αγαπητικής κοινωνίας. Η αλήθεια του κόσμου δεν είναι πλέον η ουτοπία της χρονικής αντικειμενικότητας, η πλασματική αιωνιότητα ενός απολιθωμένου γίνεσθαι ούτε κάποια υψηλή και αφηρημένη ιδέα, ούτε βέβαια τα αδιέξοδα μίσση και πάθη των ανθρωπίνων σχέσεων. Η αλήθεια είναι ένα πρόσωπο· το πρόσωπο του Χριστού που καλεί τα όντα σε πληρωματική κοινωνία με τη ζωή του άκτιστου Θεού. Πράγματι, ένας μη κτιστός και ιστορικός παράγοντας εισάγεται στην ιστορική πραγματικότητα που «χρονίζει» και «εκκοσμικεύει» την προσωπική κοινωνία με τον Θεό. Πρόκειται για το μυστήριο της διαιωνιζόμενης ενανθρώπισης που τελεσιουργεί το Άγιο Πνεύμα, απελευθερώνοντας την ιστορία από τις ποικίλες δεσμεύσεις της. Το γεγονός αυτό πανηγυρίζεται ως μετοχή στη γιορτή του αφθαρτοποιημένου χρόνου της Εκκλησίας. Σε κάθε ευχαριστιακή σύναξη ο λειτουργικός χρόνος δεν επαναλαμβάνει απλώς γεγονότα του παρελθόντος αλλά τα γεύεται ήδη ως γεγονότα του μέλλοντος εδώ και τώρα. «Σήμερον Χριστός γεννᾶται». Στα όρια του σώματος του Χριστού, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον συναιρούνται σε ενοποιημένες διαστάσεις, αποκαλύπτοντας την προσωπική και υπαρξιακή είσοδο στο παρόν της αιωνιότητας, στην ελευθερία από τα δεσμά του χρόνου που υποτάσσει στη φθορά και στον θάνατο. Ο Χριστός δεν ενανθρώπησε παροδικά, κάποτε στο παρελθόν, αλλά το εφάπαξ αυτό γεγονός επεκτείνεται συνεχώς. Ο Χριστός πλέον είναι Θεάνθρωπος διαρκώς και αιωνίως.

Το ξένο και παράδοξο αυτό μυστήριο προσεγγίζουν οι πιστοί μέσα στον λειτουργικό χρόνο της Εκκλησίας. Κάθε λειτουργική σύναξη δεν είναι επανάληψη, μίμηση ή συμβολισμός αλλά δυναμική μετοχή στο εκ νέου ανασυγκροτούμενο κάθε φορά Σώμα του Χριστού. Το κρασί και το ψωμί, ως στοιχειώδη συστατικά της υλικής μας ύπαρξης, μεταβάλλονται ευχαριστιακά σε σώμα και αίμα του Χριστού ως μία εκ νέου ενανθρώπιση. Η μετοχή στη Θεία Ευχαριστία είναι η πιο αυθεντική κατάφαση στο μυστήριο της ενανθρώπισης. Σε αυτήν ανακεφαλαιώνονται τα πάντα. Ο κόσμος, ο άνθρωπος και η ιστορία προσλαμβάνονται στο σώμα του Χριστού. Η Εκκλησία είναι, λοιπόν, το μυστήριο της Ευχαριστίας, όπου η κτίση ολόκληρη ανακαινίζεται, γίνεται μία ευχαριστία.

Ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο για να ενωθεί με την ανθρωπότητα μέσα από ολόκληρη τη σάρκα του κόσμου μεταλλαγμένη δια του ανθρώπου σε ευχαριστιακό σώμα. Η ζωή και η σωτηρία του κόσμου εξαρτάται από τη ζωή και τη θέωση του ανθρώπου. Μέσα από την ενανθρώπιση ως αναδημιουργία γνωρίζουμε το νόημα της δημιουργίας, τους λόγους των όντων. Ο άνθρωπος ως άλλος μικρόκοσμος συνοψίζει στην ύπαρξή του όλες τις βαθμίδες

του κτιστού. Γι' αυτό και δια της Ευχαριστίας πρέπει να συνάξει τους λόγους των όντων και να τους προσφέρει στον άκτιστο Λόγο ως ευχαριστιακή στάση του κόσμου και της ζωής. Η κτίση ως ευχαριστία είναι το απόκρυφο μυστήριο για το οποίο δημιουργήθηκαν τα πάντα. Ο παγκόσμιος Χριστός ως τέλος και αρχή των όντων, το πλήρωμα και η ανακεφαλαίωση της δημιουργίας, μετασχηματίζει την ύλη του κόσμου σε ένδοξο σώμα του.

Την ευχαριστιακή αυτή θεώρηση της συναγωγής της κτίσεως απάσης στον Χριστό εκφράζει παραστατικά και η ορθόδοξη εικονογραφία της Γεννήσεως που υπομνηματίζει φιλοκαλικά την υμνολογία της εορτής.

Τί σοι προσενέγκωμεν Χριστέ

ὅτι ὠφθης ἐπὶ γῆς ὡς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς;

ἕκαστον γὰρ τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων

τὴν εὐχαριστίαν σοι προσάγει·

οἱ Ἄγγελοι τὸν ὕμνον·

οἱ οὐρανοὶ τὸν ἀστέρα·

οἱ Μάγοι τὰ δῶρα·

οἱ Ποιμένες τὸ θαῦμα·

ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον·

ἡ ἔρημος τὴν φάτνην·

ἡμεῖς δὲ Μητέρα Παρθένον.

ὁ πρό αἰώνων Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς.

(Στιχηρὸ Ἑσπερινοῦ Χριστουγέννων, ἤχος β', Ἰδιόμελον)